

*Л. І. Катан,
д. е. н., професор,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпропетровськ
В. В. Камаєва,
магістр, кафедра фінансів та банківської справи
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпропетровськ*

ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРИБУТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМТВА

*L. I. Katan,
Doctor of Economic Science, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University,
Dnipropetrovsk, Ukraine
V. Kamaeva,
master's degree, Department of Finance and banking, Dnipropetrovsk State Agrarian and
Economic University, Dnipropetrovsk, Ukraine*

FINANCIAL MANAGEMENT THE FORMATION OF PROFIT THE AGRICULTURAL ENTERPRISE

Розглянуто основні напрямки удосконалення фінансового управління формуванням та використанням сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах.

The article deals with key issues for improving the formation, use and profit financial management of agricultural enterprises in the modern world.

Ключові слова: *прибуток, планування, витрати, розрахунок собівартості.*

Keywords: *profit, planning, cost, cost calculation.*

Постановка проблеми. Проблема фінансового управління підприємствами аграрного сектору економіки є складною й багатогранною, оскільки має специфічні для галузі особливості. Сільськогосподарське виробництво здійснюється під впливом цілої системи зовнішніх умов і внутрішніх факторів, які в сукупності визначають його ефективність і динаміку розвитку. Для управління формуванням прибутку не завжди можна розраховувати на сприятливий вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед досліджених факторів значну увагу необхідно приділити диверсифікації діяльності, що вплине на економічну стійкість підприємств, оскільки сільськогосподарське виробництво характеризується фінансовою нестабільністю протягом операційного періоду. Внаслідок сезонного характеру виробництва сільськогосподарської продукції визначення фінансових результатів можливо здійснити лише після закінчення звітного року, але потреба в оперативному аналізі основних економічних показників ефективності залишається ще при здійсненні діяльності.

В процесі формування прибутку підприємство повинно виконувати різні завдання, враховуючи протиріччя між платоспроможністю й прибутковістю: з одного боку, збільшувати обсяг фінансових ресурсів для забезпечення постійної платоспроможності підприємства, а з іншого — забезпечувати ефективність виробництва продукту і його конкурентоспроможність шляхом раціонального використання ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі в Україні проблеми управління прибутком сільськогосподарського підприємства стали предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Алексійчука В.М., Брягуна Н.П., Буковинського С.А., Василика О.Д., Брюховецького І.М., Даниленка А.І., Дем'яненка М.Я., Збарського В.К., Зайця В.М., Зіновчука В.В., Кириленка І.Г., Лайка П.П., Лютого І.О., Мессель-Веселяка В.Я., Рябокони В.П., Осадця С.С., Підлісецького Г.М., Поддєрьогіна А.М., Полозенка Д.В., Саблука П.Т., Федосова В.М., Юрія С.І. та ін. Разом з тим, ціла низка теоретичних, методологічних та практичних питань щодо напрямів вдосконалення фінансового менеджменту формування

прибутку на вітчизняних підприємствах в умовах підвищення рівня невизначеності та ризику потребують подальшого дослідження.

Метою даної статті є виявлення напрямів фінансового управління формуванням прибутку є виявлення основних факторів, що визначають його розмір і шляхом впливу на них вишукування резервів його максимізації в умовах невизначеності та ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління прибутком пов'язано з основною, операційною діяльністю, тому її аналізом і контролем треба займатися постійно і в цьому зв'язку має сенс організувати на підприємстві систему управління прибутком і починати треба з організації інформаційного забезпечення керівників взаємопов'язаними аналітичними даними про процеси формування прибутку [1, 3].

Для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств необхідне ефективне функціонування в умовах сьогодення, що означає здійснення виробничої діяльності із забезпеченням максимальної окупності засобів виробництва і вкладеного капіталу. Проте за роки подолання наслідків фінансової кризи при зростанні частки прибуткових підприємств від їх загальної кількості по Україні у 2013 р. на 10,6 в.п. проти 2010 р. чистий прибуток та рівень рентабельності операційної діяльності зменшилися відповідно на 8,4 % та 12,3 в.п. (табл. 1).

Протягом дослідженого періоду аналогічні тенденції можна спостерігати по Дніпропетровській області. Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств від всієї діяльності зменшився на 11,3 в.п., а розмір прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції зменшився у 2013 р. до проти 2010р. на 10,8 в.п. Такий край незадовільний стан можна пояснити глибоким занепадом тваринництва в той час, коли єдиним джерелом покриття витрат виробництва є рослинництво, про що свідчить позитивне значення рентабельності по цій галузі, рівень якого теж має тенденцію до скорочення на 22,2 в. п. [5, с.25].

Тобто неефективне ведення господарства призводить до погіршення економічної ситуації та неможливості відтворення витрачених ресурсів. Для подолання такого стану необхідно здійснювати вдосконалення системи фінансового управління формуванням прибутку підприємства через розробку дієвих заходів для виявлення та усунення впливу негативних факторів на його формування.

Таблиця 1.
Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств

Показник	2010 р.	2011р.	2012р.	2013р.	Відхилення 2013 р. від 2010 р., +/-	
					абс	%
Рентабельність операційної діяльності, %	24,5	24,7	22,8	12,2	X	-12,3в.п.
Чистий прибуток (збиток), млн.грн.	17253,7	25267	26728,4	15806	-1447,7	-8,4
Підприємства, які одержали чистий прибуток						
% до загальної кількості	69,6	83,5	78,6	80,2	X	10,6в.п.
фінансовий результат, млн.грн.	22094,9	30182,3	33570,1	26617,9	4523	20,5
Підприємства, які одержали чистий прибуток						
% до загальної кількості	30,4	16,5	21,4	19,8	X	-10,6в.п.
фінансовий результат, млн.грн.	4841,3	4915,3	6841,9	10811,9	5970,6	123,3

Джерело: [4, с. 131]

З метою виявлення такого впливу було розглянуто сукупність сільськогосподарських підприємств Синельниківського району Дніпропетровської області, які здійснювали господарську діяльність за даними фінансової звітності 2013 р. [5] Для дослідження кореляційного зв'язку за результативну ознаку $Y(x)$ обрано вартість отриманого чистого прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь (грн.), а за факторні ознаки: X_1 – валова продукція на 100 га с.-г. угідь (тис. грн.), X_2 – валова продукція на 1 грн. активів (грн.), X_3 – валова продукція на 1 середньорічного працівника (тис. грн.), X_4 – прибуток від реалізації на 1 га с.-г. угідь (грн.), X_5 – валова продукція на 1 грн. витрат основного виробництва (грн.) [2]. В результаті розрахунку було отримано регресійне рівняння:

$$Y(x) = -20,6 + 0,3X_1 + 9,63X_2 - 0,12X_3 + 0,4X_4 - 57,2X_5 \quad (1)$$

З отриманої залежності випливає, що при зростанні обсягів валової продукції на 100 га с.-г. угідь на 1 тис. грн. та на 1 грн. вартості активів розмір чистого прибутку збільшиться на 300 та 9,63 грн. відповідно [2]. Показник виробництва валової продукції в розрахунку на 1 працівника має обернений зв'язок з результативною ознакою, адже зростання витрат на оплату праці викликає збільшення загальних витрат виробництва, а, отже, і впливає на розмір прибутку. При отриманні додаткової гривні прибутку від реалізації продукції величина чистого прибутку зростає на 0,4 грн., що є закономірним і досить важливим показником. Із збільшенням виробництва валової продукції в розрахунку на 1 грн. виробничих витрат обсяг

чистого прибутку зменшиться на 57,2 грн. Розрахований коефіцієнт множинної кореляції становить 0,761 і показує, що 76,1 % зміни чистого прибутку у досліджених підприємствах зумовлено факторами, включеними у множинну кореляційно-регресійну модель. Для більш послідовної інтерпретації взаємозв'язку наведених чинників з результативною ознакою із сукупності спостережень було побудовано регресійне рівняння зв'язку між факторами у прибуткових (2) і збиткових підприємствах (3):

$$Y(x) = -18,9 + 0,1X_1 - 17,21X_2 + 0,01X_3 + 0,2X_4 + 34,72X_5 \quad (2)$$

$$Y(x) = -40,4 + 0,78X_1 + 86,7X_2 + 0,73X_3 + 0,57X_4 - 131,8X_5 \quad (3)$$

Одержані залежності дозволяють краще зрозуміти вплив факторів на формування прибутку. Так, по прибуткових підприємствах валова продукція в розрахунку на 1 грн. активів має обернений вплив на результативну ознаку і показує, що із зростанням цього показника на 1 грн. чистий прибуток скоротиться на 17,21 грн. Причиною цього є те, що підприємства мають значний обсяг активів і сума амортизаційних відрахувань значно збільшує суму загальних витрат виробництва. Для збиткових підприємств таке твердження є протилежним, адже дана категорія характеризується низьким рівнем забезпеченості власними активами і неефективним їх використанням. Вплив рівня окупності витрат для обох груп підприємств є неоднаковим. Для першої групи підприємств витрати виробництва покриваються виробленою валовою продукцією і збільшення цього показника на 1 грн. вплине на зростання чистого прибутку на 34,72 грн. По збиткових підприємствах вартість виробленої валової продукції не покриває витрати і тому маємо обернений вплив цього фактору.

З проведеного дослідження видно, що на величину формування прибутку впливає ефективне використання наявних засобів, зростання величини доходів від реалізації та покриття усіх виробничих витрат.

Одержані результати свідчать, в умовах невизначеності в економічній системі держави необхідно кардинально змінювати підхід до фінансового управління, планування і аналізу собівартості продукції. Перш за все від методу роботи із загальним випуском продукції та валовими витратами потрібно перехід до роботи з конкретними продуктами на конкретних ринках. При цьому виникає необхідність повернення до ряду відкинутих при переході до ринкової економіки, а також застосування нових нетрадиційних для керівників сільськогосподарських підприємств методик обчислення і аналізу собівартості продукції.

Досвід діяльності зарубіжних аграрних підприємств свідчить, що поряд із традиційною методикою — методом повних витрат (стандарт-кост), останнім часом став поширюватися метод сум покриття (директ-костинг) [1, 3]. Суть методу повних витрат полягає в обліку всіх витрат виробництва та їх розподілу по продуктах. Метод «стандарт-кост» обчислення собівартості може використовуватися для довгострокового прогнозування рентабельності продукції, коли не можна гарантувати, що постійні витрати будуть незмінними. При розрахунку собівартості за методом «директ-костинг» критерієм її оцінки є ринкова ціна продукції. Співвідношення між ціною та змінними витратами дає ту суму, яка може покрити постійні витрати підприємства та забезпечити собі якусь частку прибутку. Цей показник називається маржинальним доходом, його визначення дає можливість розрахувати точку беззбитковості, тобто той критичний обсяг продукції, який може покрити умовно-постійні витрати. У прийнятті фінансового рішення про ефективність виробництва певного виду продукції також допоможе розрахунок коефіцієнта фінансової міцності, який дає оцінку додаткового, тобто понад рівень беззбитковості, обсягу продажів [3]. Він визначається як відношення різниці між обсягом продажів і величиною в точці беззбитковості до обсягу продажів.

Рівень маржинальної рентабельності співвідносить маржинальний дохід з ціною реалізації одиниці продукції і показує той верхній рівень отримання прибутку, якого можна досягти, якщо звести до мінімуму постійні витрати на одиницю продукції. Це можна зробити кількома шляхами: збільшити обсяг виробництва продукції і цим зменшити розмір постійних витрат, що припадає на її одиницю; провести заходи, які призведуть до зниження загальної суми постійних витрат; більш детально підійти до формування суми постійних витрат і шляхом тієї їх частини, яку можна пов'язати з обсягом виробництва продукції, перевести ці витрати в розряд змінних; удосконалити методи управління постійними витратами, зокрема здійснити перехід на багаторівневий облік і розподіл постійних витрат. Таким чином, розрахунок собівартості за методом директ-костинг дозволить аграрним підприємствам оперативно контролювати співвідношення, що складаються на ринку цін і постійних витрат і тим самим приймати рішення про реалізацію продукції за цією ціною чи ні та відпрацювати інші варіанти.

Висновок. Таким чином в умовах зростаючої невизначеності вдосконалення фінансового управління формуванням прибутку можливе не лише через удосконалення систем організації та управління підприємством, а й за допомогою реформування механізмів на основі удосконалення обліково-аналітичних і контрольних функцій. З цією метою значних результатів можна досягти, застосовуючи модель обліку за системою «стандарт-кост» та «директ - кост». На нашу думку, обліково-аналітичні та контрольні функції слід розглядати як систему попередження, що забезпечує раціональне використання наявного капіталу (його поповнення) та ефективний економічний розвиток усіх елементів відтворення сільськогосподарського підприємства в умовах невизначеності та наявності фінансових ризиків.

Література.

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : [Учебн. пособие] / И. Т. Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 2000. — 527 с.
2. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: [Навч. посіб.] / А. М. Єріна. — К. : КНЕУ, 2001. — 170 с.
3. Фінанси підприємств, четверте видання: [Підручник] / за ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. — К. : КНЕУ, 2005. — 534 с.
4. Статистичний щорічник України за 2013 рік [Текст] / за ред. Осауленка О.Г. — К., 2014. — 533 с.
5. Статистичний збірник «Сільське господарство Дніпропетровської області» [Текст] / за ред. Шпильової О.М. — Дніпропетровськ, 2014 — 203 с.

References.

1. Balabanov, I.T. (2000), *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Financial Management], Finance and Statistics, Moscow, Russia.
2. Yerina, A.M. (2001) *Statystychne modeliuвання ta prohnozuvannia* [Statistical modeling and forecasting], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
3. Poddyerohin, A.M. (2005) *Finansy pidpriemstv* [Finance of enterprise], 4th ed, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
4. *Statistical Yearbook for 2013, 2013*, Kyiv.
5. *Statistical Yearbook "Agricultural Dnepropetrovsk Region", 2014*, Dnepropetrovsk.

Стаття надійшла до редакції 29.12.2015 р.